

SEVAL ŞAHİN • Cinai Meseleler

SEVAL ŞAHİN Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesidir. Edebi biçimlerin sosyolojisi, edebiyatta gündelik hayat ve polisiye romanla ilgilenmektedir. 2011-2014 yılları arasında, "1884-1928'de Türkiye'de yayımlanmış telif polisiye eserlerin tarihi" üzerine TÜBİTAK destekli bir araştırma projesi yürütmüştür. *Kültürel Sermaye, Kibar Hırsız ve Şehir* (Bağlam Yayınları, 2011) ve *Modernizmin Oyunu-Oyunun Modernizmi, Tanpınar'da Oyun* (Kapı Yayınları, 2013) adlı kitapları bulunmaktadır. Hazırladığı kitaplar: Berna Moran, *Edebiyat Üzerine Makaleler/Röportajlar* (İletişim Yayınları, 2004), *Tevfik Fikret - Düşünce Dergisi - Nüsha-i Mahsusa 1918* (Kitap Yayınları, 2006), Muallim Naci, *Mehmed Muzaffer Mecmuası* (Kitap Yayınları, 2006), Mehmed Asım Us, *Karikatür-II. Meşrutiyet'in Ünlü Simaları* (Kitap Yayınları, 2008), "Ne Güzel Suçluyuz Biz Hepimiz!" *Sevgi Soysal İçin Yazılar* (İletişim Yayınları, 2013); Ahmed Midhat Efendi - *Hayatı - Romancılığı - Bir Eseri: "Şeytankaya Tilsimi"* (MSGSÜ Yayınları, 2013), Süleyman Sûdi, E. Âli, *Gece Kuşları*, (Labirent Yayınları, 2013), Edebiyatın İzinde: *Polisiye Edebiyat*, Didem Ardahlı Büyükarman ve Banu Öztürk ile (Bağlam Yayınları, 2013), Yervant Odyan, *Abdülhamid ve Sherlock Holmes*, Didem Ardahlı Büyükarman, Banu Öztürk, Ayşe Şahin ve E. Şule Ayva ile (Everest Yayınları, 2014), *Edebiyatın İzinde: Fantastik ve Bilimkurgu*, Didem Ardahlı Büyükarman ve Banu Öztürk ile (Bağlam Yayınları, 2015).

İletişim Yayınları 2455 • Edebiyat Eleştirisi 56

ISBN-13: 978-975-05-2167-6

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

YAYINA HAZIRLAYAN Emre Bayın

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

DİZİN Celal Galip

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

SEVAL ŞAHİN

Cinai Meseleler

Osmanlı-Türk Polisiye Edebiyatında
Biçim ve İdeoloji
(1884-1928)

Babama, Onur'a ve Selim'e...

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
Giriş	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
Polisiyenin Biçimbilimi	29
Yöntem ve fonksiyonların tanımı	29
Biçimbilimsel inceleme	39
İKİNCİ BÖLÜM	
Osmanlı-Türk Polisiyesinin Özellikleri	93
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Retorik ve Tarihsellik	127
Homojen topluluk: Çete	127
Çok dilli, modern, karizmatik çete liderleri	141
Türklerin Sherlock Holmes'leri/Nat Pinkerton'ları	155
Modern kadınlar: Tilki Leman, Çekirge Zehra, Şeytan Hediye	162
Savaşılan unsurlar: Savaş zenginleri, azınlıklar, yabancılar	167
Anlatının yeni edebî araçları: Kitap, gazete ve anlatıcı	176
Sonuç	181

EKLER	185
TABLO 1: Fonksiyon Tablosu.....	187
TABLO 2: Eser Adları Kısaltmalar Tablosu	191
TABLO 3: Eserler ve Kronolojik Sıralama	199
KAYNAKÇA	207
DİZİN	212

Önsöz

Polisiye edebiyat kent, cinsiyet, suç ve adalet gibi meseleleri konusu haline getiren ve tam da bu meseleleri merkezine yerleştirdiğinden modernleşmeden bağımsız düşünülemez. Modernleşen bireyin hayatına giren “kötücül” unsurları en net gördüğü, gösterdiği yerlerden biri polisiyedir. Masum ile caninin, iyilik ile kötülüğün yeniden sorgulandığı, bu kavramlar üzerine tekrar tekrar düşünüldüğü, toplumsal adalet fikrinin etrafta kol gezdiği, ancak bir taraftan bunun eşitsiz ve bertaraf edilebilir bir özellik sergilediği de polisiyenin meselelerinden biridir. Meselelerin bu şekilde ele alınışı, kısaca modernleşmenin görünmeyen unsurlarını görünür kılmamanın da bir yoludur. Nitekim suçla birlikte ahlâk kavramı da bu şekilde tartışmaya açılır. Ancak bunu yaparken polisiye suç-suçlu-araştıran üçgenini her seferinde yeniden üreterek şematik bir yapı sergiler. Bu şematikliğin her seferinde nasıl üretildiği konusu ise bu tür eserlere tam da onun üretildiği yerden, bu şema içinden bakmanın önemini gösterir.

Yıllardır bir polisiye okurseveri olarak bu şematikliğin beni meşgul ettiğini söylemeliyim. Tabii bu şematiklik kendi

ni yeniden ve yeniden üretirken içinde bulunduğu tarihsel ve siyasal atmosferden uzak kalmaz. Her yenilik ve farklılık da yapıya yansıtılır.

Osmanlı-Türk romanında polisiyenin ilk yazıldığı 1884 yılından itibaren özellikle Arap harfli dönemin sonu olan 1928'e kadar geçen telif polisiyelerde sözünü ettiğim şemanın nasıl ve ne şekilde ortaya çıktığı bir türe dair düşünmek için iyi bir başlangıç olur kanaatindeydim. Tüm bu düşünceler sonucunda, Türkçede polisiyenin ilk dönemi olarak adlandırabileceğim 1884-1928 yıllarını kapsayan ve 2011-2014 yılları arasında TÜBİTAK destekli bir araştırma projesi olan *Türk Edebiyatı'nda Polisiyenin Tarihsel Gelişimi (1884-1928)* başlıklı araştırma ortaya çıktı. Elinizdeki kitap bu araştırmadan yola çıkarak yazılmıştır. Proje desteği için TÜBİTAK'a teşekkür ederim. Kitabın yayımlanma aşamasında Kerem Ünüvar'ın desteği unutulmazdı. Ona da çok teşekkür ediyorum. Bu projede her daim omuz omuza çalıştığımız sevgili arkadaşlarım, meslektaşlarım Didem Ardalı Büyükarman ve Banu Öztürk ile birlikte hem çok eğlenerek hem de polisiye sevgimizi perçinleyerek beraber harika vakit geçirdik. Pastaneler, kütüphaneler, restoranlar kimi zaman da parklar buluşma mekânlarımız oldu. Ayşe Şahin ve İpek Şahbenderoğlu da bizimle birlikte çok cinai işlerle meşgul oldular. Bu kitabı yazmayı yıllarca düşündüm. Fakat Didem, Banu, Ayşe ve İpek olmasaydı bunu başaramazdım. Onlara ne desem ne kadar teşekkür etsem hep bir şey eksik kalacak. İyi ki varlar...

Giriş

Polisiyenin dünya edebiyatı çerçevesinde tarihsel gelişimine bakıldığında, ilk polisiye romanın Edgar Allan Poe tarafından 1841'de yayımlanan *Morg Sokağı Cinayeti* olduğu görülür. Bu romanın başkahramanı meşhur dedektif Dupin'dir. Dupin, gazete haberleri, ipuçları, soru-cevap ve gözlemleriyle cinayetin nasıl işlendiğini çözer ve katilin bir orangutan olduğunu anlar. Dolayısıyla polisiyenin temel yapısını oluşturan suç-suçlu-araştırmacı üçgeni, bu eserle birlikte kurulmuş olur. Polisiyenin olmazsa olmazını oluşturan bu üçlünün Poe'ya gelene kadar geçirdiği süreçte şüphesiz Sofokles'in *Oedipus*'undan polislerin hatıralarına (örneğin *Mémoire de Vidocq*), ilki 1773'te görülmeye başlanan *The Newgate Calender*'daki suçlular hakkındaki hikâyelerden gazetelelerin üçüncü sayfa haberlerine ve halkın önünde yapılan infaz sahnelerinin yarattığı etkilere kadar birçok unsur ile bu döneme gelene kadar yazılan birçok eserin etkisi kaçınılmazdır. Bu tesirler aynı zamanda polisiye denildiğinde ilk akla gelen kaynaklardır. Poe'nun *Morg Sokağı Cinayeti*'nden sonra ise polisiye hızla değişmeye başlar.